

transliterated or even replaced with the Russian ones. Therefore it results in overabundance of barbarisms in Ukrainian version. It causes slow mastering of the abovementioned service by the professionals who do not have good command of the English language. It is an obstacle in the path of Ukrainian electronic marketing development.

## References

1. Facebook Ad Manager [Electronic resource] — URL: <https://www.facebook.com/ads/manager/creation/creation/?act=593183207434940&pid=p1>
2. Петренко Н. М. Вступ до перекладознавства. — Дніпропетровськ. Видавництво: ДУЕП, 2002. — 140 с.

# VIII. ДИСКУРСОЛОГІЯ

## Оповідний дискурс текстової епохи англійськомовного модернізму

Іван Бехта

д. філол. н., професор, професор кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Львівська політехніка», Україна, E-mail:ivanbekhta@gmail.com

*The article examines the validity of narrative discourse of textual era of the English modernism and key issues associated with this phenomenon. Particular attention is paid to the conceptually important components of narrative discourse of the textual era.*

Ключові слова — оповідний дискурс, дискурсна зона наратора, дискурсна зона персонажа, англійськомовний художній дискурс модернізму, текстовий “портрет” епохи.

Нині мовознавчі дослідження зосереджені на міждисциплінарному вивченні структури, системи мови та дієвості її компонентів у соціодискурсному просторі етно- або субкультури. У такий спосіб вони формують об'єднувальну єдність когнітивної й комунікативної функцій мови. А студії функціонування оповідного дискурсу в текстову епоху англійськомовного модернізму системно націлені на розв'язок проблем авторського експериментаторства у різномірному літературно-художньому масиві. І навіть попри безугавний інтерес до форм та способів текстового комунікування [М.В. Архипова 2009; І.А. Бехта 1998, 2013; І.С. Жилина 2015; О.С. Комаров 2010; С.В. Кузнецова 2007; Н.В. Максимова 2005; А.М. Трепачко 2004; І.О. Шипова 2016; Per Krogh Hansen, Stefan Iversen, Henrik Skov Nielsen, Rolf Reitan 2011; D.Tannen 2007], надалі відсутнє їхнє єдине розуміння, а форми мовлення у форматі дискурсних зон наратора та персонажів у філологічній науці, потребують системного типологічного опису їхнього вияву в різних мовах.

Занепад реалізму на порозі XIX-XX ст. проклав шлях розвитку модерністських течій, які претендували на художнє втілення нової епохи. Появу модернізму як художнього світовідчуття вбачаємо у новій філософській системі координат, у якій

опинилася людина на початку XX ст. Опис культурної парадигми XX ст. набув хаотичного візерунку з ознакою хронологічної асистемності за відсутності конкретно-історичної моделі. Цю парадигму названо *авангардна*, маючи на увазі під авангардом не змістоє поняття – перебування на передньому плані або конкретний період у мистецтві, а стан свідомості – певне поєднання культурних інтенцій, властивих для художніх напрямів XX ст. [11: 332]. Міркування про авангардну художню парадигму, спонукають до розуміння ступеня умовності її функціонування. Вагомим означенням авангардизму є прагнення позбутися однозначних схем [P.Bäckström, B. Hjartarson 2014; S. Majumdar 2013; T.Tate 1998; J.P. Wexler 1997]. Утім, це ж означення розглядаємо як складник єдиної культурної авангардної парадигми XX ст., стадію розвитку цього явища, один із станів моделювання культурно-історичних комунікативних практик текстової епохи XX ст.

Якщо виокремити культурно-історичний контекст, можна збагнути поняття *текстова епоха*, яке дає змогу, на думку І.Т. Касавіна, простежити історико-культурні зміни значень слів, що визначали дух історичної епохи. Текстова епоха – «історично-своєрідний тип мовної культури» [8: 309-330]. Кожний з них властивий соціальний тип інтелектуального творчого індивідууму. У текстову епоху мова, передусім, постає як засіб пізнання світу. В епоху модернізму спостерігаємо пошуки реальності, яка стояла б за умовними знаками і системами культури.

**Об'єктом аналізу статті** є мовно-експериментальна характеристика англійськомовного художнього дискурсу модернізму – літературного напрямку, як найяскравішого вияву мовнохудожніх інновацій з формою й змістом у XX столітті [2; 24]. Дослідницька

кон'єктура мовних експериментів модернізму посприяла розкриттю дискурсного і текстового "портрету" епохи з вихідних позицій її лінгвокультури і лінгвопоетики.

Теоретико-лінгвістичний підхід до вивчення форм і способів мисленнєво-мовленнєвої дії текстових комунікантів має опертя на когнітивно-дискурсну методологію в рамках герменевтичного аналізу художнього тексту модернізму. У міриадах модерністських художніх текстів існує єдиний експериментальний стиль – мовленнєва норма, чинна для цього типу текстів, яка постає у вигляді алгоритму – системного конструкту, який становить собою набір домінантних смислів, що програмує вибір, трансформацію і способи комбінування вербальних засобів фіксації модерністської моделі світу. Експериментаторство, котре підкріплене використанням мовних технік інтродукованих цим напрямом для творення портрету комунікування властивої йому текстової епохи, володіє своїм візерунком розкадрування дійсності. У центрі уваги дослідження перебуває феномен англійськомовного художнього тексту, його глобальний комунікативний простір – дискурс – спроектований у дискурсі зони текстових антропоцентрів (наратора і персонажів), які нині описують категоріями дискурсної лінгвістики і когнітивної наратології [18; 26]. Поєднання літературознавства і лінгвістики як методологічної платформи дослідження дає змогу застосовувати комплексний філологічний метод аналізу, що відповідає природі художнього тексту як холистичного цілого. Утім, за наявності праць [М.Н. Епштейн 2000; В.Н. Курицын 2000; М.В. Моклиця 2002; N.Bentley, N. Hubble, L.M. Wilson 2015; J. Brooker 2004; М. Buskirk, М. Nixon, 1996], присвячених проблематиці англійськомовного літературного модернізму і його новітніх форм, його сутність не знайшла адекватного висвітлення у наукових розвідках лінгвістичного спрямування. Потреба системного дослідження оповідного дискурсу з позицій новітніх надбань лінгвістики, дискурсної та когнітивної наратології зокрема, зумовила його розгляд на засадах діалектичної трихотомії: форма ↔ мета ↔ функція (у концепції К. Бюлера). Це продиктовано потребою вивчення шляхів і способів реалізації головних функцій мови – когнітивної та комунікативної. Ці чинники конституують оповідний дискурс і визначають сукупність його типових рис. Утім диференційною ознакою оповідного дискурсу вважаємо комунікативний модус, який визначає інші параметри, бо виокремлюється типом дискурсної активності акторів – суб'єктів оповідного дискурсу в їхній дихотомії у зовнішньотекстовому (реальний адресант ↔ реальний адресат) і внутрішньотекстовому (внутрішньотекстовий адресант/наратор ↔ внутрішньотекстовий адресат→наратор/персонажі) вимірах.

Теоретико-лінгвістичний підхід до вивчення оповідного дискурсу опирається на когнітивно-

дискурсну методологію в рамках герменевтичного аналізу англійськомовного художнього модернізму в межах якого існує єдиний експериментальний стиль – мовленнєва норма, чинна для певної множини текстів і зумовлена низкою інваріантних домінантних ознак, що впливають з інтенції англійськомовних модерністських письменників: В. Вульф, Дж. Джойса, Д. Г. Лоуренса, Дж. Конрада, Е. М. Форстера. Ця норма постає у вигляді алгоритму – системного конструкту, який становить собою набір домінантних смислів/ концептів літературно-художнього напрямку (ЛХН-концептів) і літературно-художнього тексту (ЛХТ-концептів), що програмує вибір, трансформацію і способи комбінування вербальних засобів фіксації модерністської моделі світу [2:165 – 178].

Дослідження оповідного дискурсу (маніфестованого оповіддю наратора та мовленням персонажа) акцентоване на з'ясування когнітивної ролі наративної перспективи [16: 161 – 166] у дискурсі зони наратора і функціонування дискурсної зони персонажів через їхню мисленнєво-мовленнєву діяльність в ендозафазних та екзофазних виявах, як факт функційної експансії цієї діяльності в англійськомовній модерністській художній літературі ХХ ст. [4]. Складниками дискурсної зони персонажа виступають способи мовлення у комунікативній фактурі тексту, одиниці структури художнього тексту з їхньою внутрішньою та зовнішньою організацією мовних засобів, що групуються відповідно до цільового спрямування [3: 91 – 101]. Це засоби зображення мисленнєво-мовленнєвої діяльності персонажів, генетично пов'язані з розмовним мовленням та з процесом текстової комунікації, які у художній творчості набули багатогранного неоднорідного смислу і полівалентного характеру [1: 29 – 32; 9: 15 – 38; 13: 316; 18; 26].

Англійськомовна модерністська література виражає ентропійний, деструктивний характер свідомості. Суттєвою виявляється ідея її жанрового і мовленнєвого еkleктизму як протидія нормам і канонам, а також ідея активної трансформації різних стильових форм і традицій. Це спостерігається через ускладнення художнього інструментарію, за допомогою якого зображуються художні світи текстових комунікантів. У художній комунікації форми та способи оповідного дискурсу наявні у багатолічному поєднанні: від зовнішніх до внутрішніх форм вияву. Перебудова однієї суб'єктивної точки зору на іншу без порушень формальної багатоплановості спонукає до зміни темпу, ритму нарації, сприяє швидкоплинній динаміці сюжету. Особливо продуктивними є варіації внутрішніх рефлексій, внутрішніх монологів і потоку свідомості, як форм модерністського мовомислення текстових комунікантів у дискурсі зони персонажа.

Дискурсна зона наратора – основа розвитку дієгетичних процесів художнього тексту, що формується із сегментів монологічного мовлення і репрезентує об'єднувальні компоненти оповідної

структури літературного твору, забезпечуючи когезійність і когерентність його структури і композиції. Експериментальній прозі властива виняткова роль наратора і концепція його мовлення, відмінність якої полягає у нових типах зв'язків між дискурсними зонами наратора і персонажа, які не є розділеними й ізольованими. Їм властива динамічна кореляція від повної дихотомії до повної асиміляції. Динаміка змін між дискурсними зонами наратора і персонажа характерна своїми ознаками нейтралізації внаслідок появи транзитної зони у вигляді невластиво-прямого дискурсу, який через контамінування суб'єктно-об'єктних планів у комунікативному блоці, сприяє процесу асиміляції опозиції двох площин:

(1) *"He was trembling now with annoyance. Why did she seem so abstracted? He did not know how he could begin, Was she annoyed, too, about something? If she would only turn to him or come to him of her own accord! To take her as she was would be brutal. No, he must see some ardour in her first eyes. No, he must see some ardour in her eyes first. He longed to be master of her strange mood"* [29: 248].

(2) *"And sometimes she wondered whether America really was the great death-continent, the great No! To the European and Asiatic, and even African Yes! Was it really melting-pot, where men from the creative continents were smelted back again, not to a new creation, but down into the homogeneity of death?"* [30: 65].

Такі процеси, котрі фіксуємо у наведених пасажах, сприяли розвитку оповідної манери експериментаторства письменників-модерністів, суть якої у розвії оповіді від всевідаючого наратора до експансії наративної перспективи одного персонажа на все оповідане і рівночасно до розширення кількості (поглядів/оповідних перспектив) точок зору для репрезентації об'єкта у різних ціннісних площинах.

Англійськомовна художня проза модернізму – феномен культури, насиченої літературними творами, які вимагають вербального пояснення, долучення читача до традиційної мови, виразових засобів, якими оперує автор-письменник. У текстовпросторі такої прози відтворено моральну поведінку людини не заданої ззовні норми, а як продукту іманентної (внутрішнього світу) особистості і строго індивідуальної стилізації її поведінки. Сам принцип стилізації поведінки не є жорстко ригористичним, але має сенс для тих, хто хоче надати своєму існуванню довершеної форми. Це тісно переплетено з ускладненням як самих умов дійсності, у яких живе людина у часи модерну, так і її духовного світу.

## Література

- Архіпова М. В. Теоретические изыскания феномена «чужой речи» в лингвистических исследованиях // Вестник Челябинского гос. ун-та. – Филология. Искусствоведение. – 2009. – № 30 (168). – Вып. 35. – С. 29 – 32.
- Бехта І.А. Концептосистема англомоного дискурсу модернізму. – Іноземна філологія. Вип. 121. – 2009. – Львів. Вид. ЛНУ. – С. 165 – 178.
- Бехта І.А. Засоби мовної репродукції в англомоногой прозі // Іноземномовний текст за фахом: лінгводидактичні аспекти: [монографія]/ І.А. Бехта. Розділ кол. монографії (керівник проф. Кусько К. Я). – Львів: "Світ", 1998. – С. 91 – 101.
- Бехта І.А. Авторське експериментаторство в англомоногой прозі ХХ ст.: [монографія]. – Львів: ПАІС, 2013. – 268 с.
- Бехта І.А. Модернізм як феномен естетико-філософської і лінгвістичної перцепції літературного напрямку. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. Вип.3. Зб. наук. праць. – Київ, 2002. – С. 135 – 150.
- Богданова О. В. Постмодернізм в контексте современной русской литературы (60-90-е годы ХХ века – начало ХХІ века) [Текст] / О. В. Богданова. – СПб. : Филологический факультет Санкт-Петербургского гос. ун-та, 2004. – 716 с.
- Жилина И.С. Функциональная семантика и особенности структурно-грамматического оформления несобственно-прямой речи в английском, немецком и русском языках: автореферат дис. ... кандидата филологических наук : 10.02.20 / Московский городской педагогический ун-т. – Москва, 2015. – 21 с.
- Касавин И. Т. Миграция. Креативность. Текст. – СПб.: РХГИ, 1999. – С. 309–330.
- Комаров А.С. Конструкции, вводящие чужую речь в художественной прозе: диссертация ... кандидата филологических наук: 10.02.04 / Комаров Александр Сергеевич; [Место защиты: Московский педагогический гос. ун-т]. – Москва, 2010. – 214 с.
- Кузнецова С.В. Структурно-семантическая характеристика прямой речи английского и русского языков (на материале художественных текстов): автореферат дис. ... кандидата филологических наук: 10.02.20 / Московский гос. областной ун-т. – Москва, 2007. – 26 с.
- Курицын В. О некоторых попытках противостояния «авангардной парадигме»// Новое литературное обозрение. – 1996. – № 20. – С. 331 – 361.
- Курицын В.Н. Русский литературный постмодернизм. – М.: ОГИ, 2000. – 286 с.
- Максимова Н.В. «Чужая речь» как коммуникативная стратегия / Науч. ред. С.Г. Ильенко. – М.: Изд. центр РГУ. М., 2005. – 316 с.
- Моклиця М. В. Модернізм як структура: Філософія. Психологія. Поетика [Текст] / М. В. Моклиця. – Луцьк : РВВ "Вежа" Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2002. – 389 с.
- Трепачко, Анна Николаевна. "Чужая речь" в творчестве Давида Самойлова : автореферат дис. ... кандидата филологических наук : 10.01.01 / Ставроп. гос. ун-т. – Ставрополь, 2004. – 18 с.
- Шипова И.А. Повествовательная перспектива, тип повествовательных форм и категории субъекта как знаки нарративного художественного текста// Вестн. Волгогр. гос. ун-та. Сер. 2. Языкозн. – 2016. № 1 (30). – С. 161 – 166.
- Эпштейн М. Н. Постмодерн в России. Литература и теория [Текст] / М. Н. Эпштейн. – М. : Издание Р. Элинина, 2000. – 367 с.

18. A Companion to Narrative Theory // Edited by James Phelan and Peter J. Rabinowitz. Oxford: Blackwell, 2005. – 571 p.
19. Bäckström P., Hjartarson B. Decentering the Avant-Garde. – Amsterdam/N.Y.: Rodopi, 2014. – 337 p.
20. Bentley N., Hubble N., Wilson L. 2000s, The: A Decade of Contemporary British Fiction. – London: Bloomsbury Publishing, 2015. – 304 p.
21. Birns N. Theory After Theory: An Intellectual History of Literary Theory From 1950 to the Early 21st Century. – Toronto: Broadview Press, 2010. – 352 p.
22. Brooker J. Joyce's Critics: Transitions in Reading and Culture. – Madison: Univ of Wisconsin Press, 2004. – 266 p.
23. Buskirk M., Nixon M. The Duchamp Effect. – Cambridge /London: MIT Press, 1996 – 227 p.
24. Hansen P.K., Iversen S., Nielsen H.S., Reitan R. Strange Voices in Narrative Fiction. – Berlin: Walter de Gruyter, 2011. – 274 p.
25. Majumdar S. Prose of the World: Modernism and the Banality of Empire. – New York: Columbia University Press, 2013. – 248 p.
26. Tannen D. Talking voices. Repetition, dialogue, and imagery in conversational discourse. – New York: Cambridge University Press, 2007. – 233 p.
27. Tate T. Modernism, History and the First World War. – Manchester and New York: Manchester University Press, 1998. – 196 p.
28. Wexler J.P. Who Paid for Modernism?: Art, Money, and Fiction of Conrad, Joyce, and Lawrence. – Fayetteville: University of Arkansas Press, 1997. – 157 p.

### Джерела ілюстративного матеріалу

29. Joyce J. Ulysses. – N. Y.: Random House Inc., 2002. – 783 p.
30. Lawrence D. H. The Plumed Serpent. – L.: Wordsworth Classics, 1995. – 400 p.

## Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен

Роксолана Синдега

асистент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Львівська політехніка», Україна,  
E-mail: syndega14rok@ukr.net

*The paper deals with the discourse, which can be considered both as a living process of communication and the most common category of interpersonal interaction, formed as a result of speaking activities that takes place within a specific channel of communication and has different forms of expression.*

Ключові слова — дискурс, комунікативна лінгвістика, комунікативний дискурс.

Оскільки сучасна мовознавча наука спрямована на вивчення специфіки й розробки системи загальної теорії комунікації, однією з найважливіших категорій якої є дискурс, як об'єднувальна ланка для комунікативної лінгвістики, лінгвофілософії, риторики, семіотики, журналістики, то актуальним видається вивчення етимології та семантики терміна “дискурс”.

Категорія “дискурс”, одна з основних у комунікативній лінгвістиці та сучасних соціальних науках, як і будь-яке широкоживане поняття, допускає не лише варіанти вимови, але і велику кількість наукової інтерпретації.

Поняття дискурсу тлумачать по-різному: як когнітивний процес, пов'язаний із формуванням мовленнєвої поведінки; як послідовність взаємопов'язаних висловлювань, об'єднаних спільністю цільового завдання; як засіб бесіди та мислення; як мовленнєве утворення, одиниця вищого, ніж речення, рівня; як форма мовленнєвого спілкування, яка передбачає зв'язок між мовцем та адресатом у конкретній комунікативній, соціальній та прагматичній

ситуаціях; його визначають через текст або текст через нього [2].

Термін “дискурс” зародився понад дві тисячі років тому. У ті часи в Римі так називали бесіди, діалоги, мовлення вчених. Саме в цьому значенні слово увійшло в сучасні європейські мови: французьке *discours* і англійське *discourse* мають значення “діалог, міркування, лекція, доповідь”.

Історія дослідження дискурсу наукою розпочалася в 20-х роках ХХ століття, коли Лев Володимирович Щерба вжив термін “складне синтаксичне ціле”, описуючи єдине комплексне висловлювання, що поєднує в собі різні види синтаксичного зв'язку між компонентами [5]. У 50-х роках ХХ століття поняття “дискурс” почали вживати як термін лінгвістики. У 1952 році З.Харріс, описуючи мову реклами, вперше вжив термін “дискурс” [7].

У 1970-х роках із виникненням лінгвістики тексту, термін “дискурс” набув більшого поширення, вживаючись у значенні функціонального стилю.

На сьогодні немає одного загальноприйнятого визначення терміну “дискурс”. Сфера вживання цієї термінологічної одиниці дуже широка: лінгвістика, теорія комунікації, семіотика, логіка, філософія, а також психолінгвістика, соціолінгвістика.

Дискурс (з лат. *discursus* - міркувати) – предмет вивчення комунікативної лінгвістики. Як термін він був уведений у науковий обіг німецьким філософом Юргеном Хабермасом як форма комунікації, що стали проблематичними, стають проблемами обговорення [9].